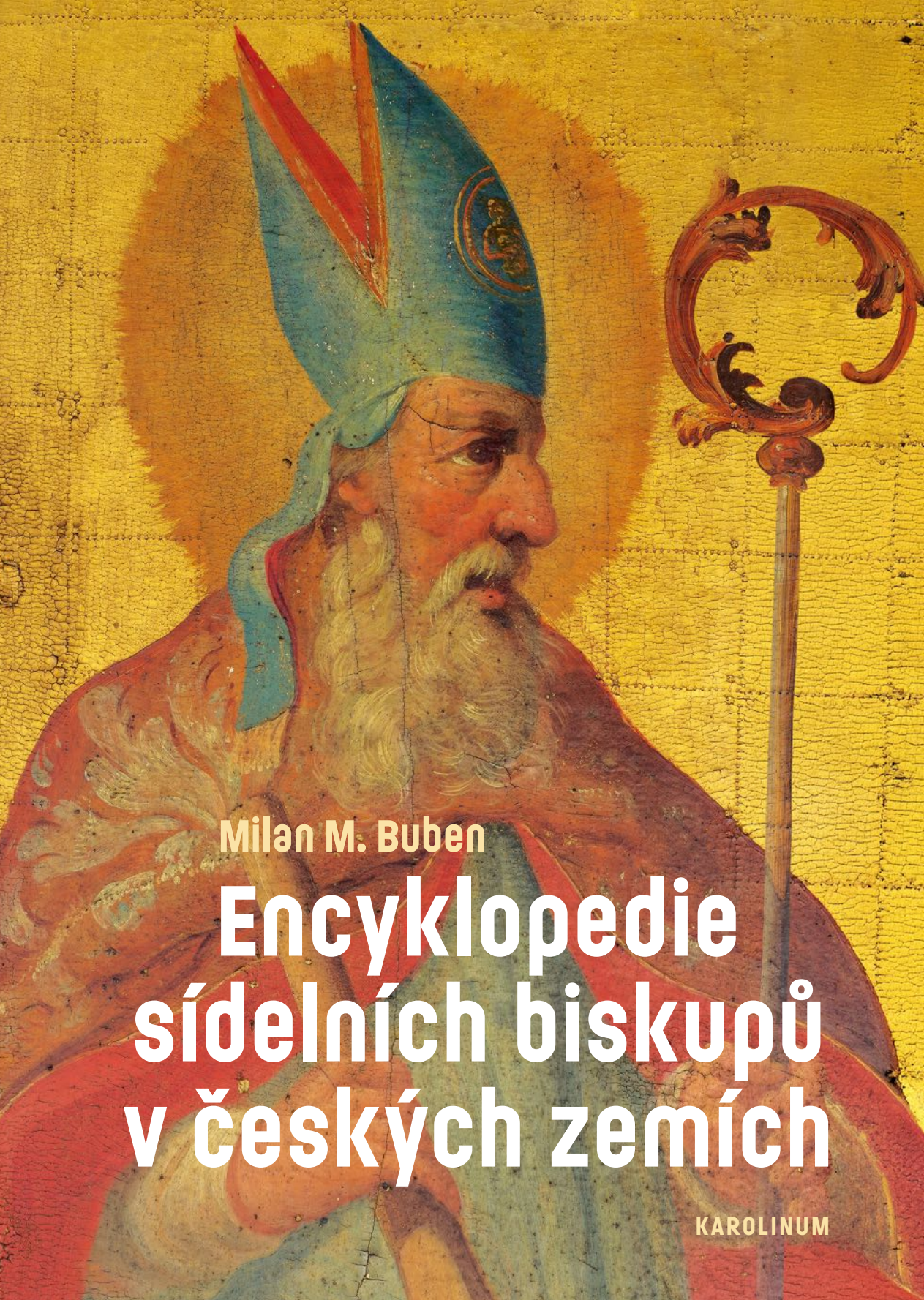

Milan M. Buben

Encyklopedie sídelních biskupů v českých zemích

KAROLINUM

Encyklopedie sídelních biskupů v českých zemích

Milan M. Buben

Předmluva Mons. Jan Graubner

Slovo závěrem Dominik kardinál Duka

Recenzenti:

prof. PhDr. Marie Bláhová, DrSc.

prof. JUDr. Karel Malý, DrSc., dr. h. c.

prof. doc. Tomáš Parma, Ph.D. et Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Ovocný trh 560/5, 116 36 Praha 1

www.karolinum.cz, redakcenk@ruk.cuni.cz

Praha 2026

Redakce Lenka Ščerbaničová

Grafická úprava Jakub Krč

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání druhé, v Karolinu první, doplněné

© Univerzita Karlova, 2026

© Milan M. Buben, 2026

Illustrations © Zdirad J. K. Čech, Petr Kropáček, 2026

ISBN 978-80-246-6151-3

ISBN 978-80-246-6165-0 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Tuto knihu připisuji všem českým a moravským biskupům a všem, kdo k církvi chovají lásku nebo alespoň úctu.

Milan M. Buben

Obsah

Předmluva (Mons. Jan Graubner, arcibiskup pražský a primas český)	9
Úvod (Milan M. Buben)	10
Titulatura vysoké církevní hierarchie	11
Přehled použitých zkratk	18
 Encyklopedická část	 19
 Přehled biskupů a arcibiskupů v českých zemích podle diecézí	 463
Poděkování autora	471
Slovo závěrem (Dominik kardinál Duka, OP)	472
Literatura	474
Summary	481

Předmluva

Vážení čtenáři,

dostává se vám do rukou nové, opravené, doplněné a rozšířené vydání Encyklopedie sídelních biskupů v českých zemích, jehož edici jsem podpořil. Její autor vydal obdobnou publikaci již před mnoha lety, a proto tato práce ztratila na své aktuálnosti.

Přestože jsem si vědom, že mnohé o životech a činnostech biskupů Čech, Moravy a Slezska lze najít na počítačových sítích, pokládám za důležité vydání v knižní podobě, protože knižní kultura by neměla vymizet z našich životů. To koneckonců dokládají i medailonky řady biskupů a arcibiskupů, kteří se zasloužili o povznesení vzdělanosti v našich zemích. Všichni tito naši předchůdci jsou v knize zasazeni do kontextu nejen své doby, ale dočteme se i o jejich přínosu a významu v dějinném vývoji, a to nejen v oblasti duchovní či kulturní, ale často i politické.

Autor nezapře, že se vedle církevních dějin zabývá také heraldikou, takže lze najít u téměř každého medailonku nejen popis znaku, ale i vyobrazení, což je často důležité při identifikaci jejich osob na řadě staveb, portrétů či jiných artefaktů.

V každém případě mám za to, že kniha, kterou právě držíte v ruce, napomůže, ať již věřícím nebo nevěřícím, pochopit, jak významnou roli sehrála katolická církev v našich dějinách, konkrétně v osobách stojících v čele našich diecézí. Chceme-li pochopit současnost, a to nebývá vždy lehké, a chceme-li hledět do budoucnosti a přitom se snažit ji spoluvytvářet, musíme rozumět minulosti, bez níž by nebylo současnosti. A k tomu přispívá i tato kniha, která, jak věřím, pomůže mnohému z vás přiblížit i to, co vám nebylo sděleno v rodinách či ve škole, a alespoň vás přiměje přemýšlet o našich dějinách z jiného úhlu. A to byl zajisté i záměr, který si při psaní této knihy vytkl její autor.

*Mons. Jan Graubner
arcibiskup pražský a primas český*

Úvod

Vážení čtenáři,

bude to již bezmála čtvrt století, co vyšla moje Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů, a za tu dobu se v našich církevních provinciích mnohé změnilo. Snad i proto mě požádala Jeho Eminence ThLic. Dominik Jaroslav kardinál Duka, OP, emeritní arcibiskup pražský a primas český, abych vydané dílo doplnil. Vzhledem k tomu, že jsem mezitím zjistil nová fakta a skutečnosti u řady biskupů a také že jsem objevil drobné chybičky v původní práci, a dále že řada biskupů byla emeritována či zemřela a byla nahrazena novými, rozhodl jsem se připravit nové, opravené, doplněné a rozšířené vydání.

Původní struktura i obsahové zaměření zůstávají zachovány, nejde tedy jen o suchý výčet faktografických dat a údajů, ale jde také o širší souvislosti z hlediska reálií a církevních dějin. Pokud to bylo možné, byl v samostatných medailoncích sledován i přínos a význam jednotlivých biskupů v oblasti duchovní, kulturní a politické, stejně jako zajímavosti vztahující se k některým hierarchům. Každý medailonek je doplněn blasony a vyobrazeními užívaných znaků, pokud jsou doložitelné, a pak u každého z hierarchů jen poslední užívaná varianta. Text doprovázejí soupisy biskupů podle diecézí a seznam použité literatury.

Bohužel oba moji spolupracovníci z roku 2000, tedy PhDr. Pavel R. Pokorný a Zdirad J. K. Čech, nejsou již dnes mezi námi, a tak jsem požádal pana Petra Kropáčka, aby se ujal kreslení znaků nových biskupů, což ochotně přijal a já jsem mu za to vděčen. Děkuji také Nakladatelství Karolinum, že se ujal práce na tomto vydání s pečlivostí sobě vlastní.

Pevně doufám, že i nové vydání Encyklopedie přispěje k lepšímu pochopení úlohy katolické církve a jejích čelných představitelů v dějinách naší země a také k poznání, že křesťanství a církev, ač stále ještě poněkud opomíjené, jsou nedílnou součástí nejenom našich dějin, ale i současné kultury a mentality stejně jako našeho národního a kulturního dědictví a povědomí.

O. A. M. D. G.

Milan M. Buben
leden 2024

Titulatura vysoké církevní hierarchie

V této knize se nachází řada titulů náležejících čelným představitelům církve, které bude vhodné úvodem objasnit a vysvětlit.

Biskup

(z řec. *episkopos*, lat. *episcopus*, doslova: dozorce, strážce, dohlížitel) bylo původní označení skladníků, pokladníků a dozorců křesťanských obcí, kteří se zpravidla rekrutovali ze zámožných rodin. Teprve postupem času se dostávali do popředí těchto obcí a jejich důstojství se naplnilo novým obsahem:

Vysoký církevní hodnostář, nejvyšší duchovní a administrativní činitel v diecézi. Biskupové jsou ustanovováni Duchem svatým a nastupují na místa apoštolů jako pastýři duší, jako autentičtí učitelé víry, a také aby posvěcovali lid v pravdě (zpravidla ve svěcené místní církvi). Svůj úřad vykonávají společně s papežem a pod jeho autoritou, přičemž jsou sjednoceni v kolegiu (sboru). Každý biskup má tři základní povinnosti:

- a) učit, tj. hlásat lidstvu Kristovo evangelium a vyjadřovat se k pozemským věcem a profánním institucím ve světle hodnotové nauky církve;
- b) posvěcovat, tj. přinášet dary a oběti za hříchy (biskup má plnost svátosti kněžství) v rámci jemu svěcené církve;
- c) vést, tj. jít v čele jako Dobrý pastýř v popředí svého stáde (diecéze) v jakékoliv době a situaci.

Ozdobou všech biskupů je tzv. apoštolská posloupnost, tj. nepřetržitá řada předchůdců, kteří od dob svatých apoštolů světili jako světitelé své nástupce vkládáním rukou na hlavu svěcenců, přičemž v dané chvíli na ně sestupuje Duch svatý. Po konsekrační modlitbě je svěcenec pomazán svatým křížem na hlavě (při kněžském svěcení jsou pomazány ruce) a jsou mu předány odznaky biskupské hodnosti – evangeliář (od přelomu 13. a 14. století), prsten a berla (od 9. století) a nakonec mitra a dříve i pontifikální rukavice. Pokud jde o sídelního (diecézního) biskupa, je poté uveden na svůj biskupský stolec (trůn, katedru). Toto slavnostní uvedení do úřadu (intronizace) se v Čechách ujalo až od doby působení Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberka, a to od roku 1665, kdy byl jako prvobiskup intronizován v Hradci Králové a pak (1669) i jako arcibiskup v Praze. Slavnostní ceremonie intronizace byla inspirována korunovačními vjezdy a průvody českých králů. Biskupské svěcení (konsekrace) se uskutečňuje jen v případech, kdy nový sídelní biskup nebyl již předtím biskupem pomocným či nepůsobil jako biskup sídelní v jiné diecézi.

Zpočátku volila biskupa církevní obec a jeho ordinaci vykonávali vkládáním rukou biskupové sousedních obcí. Postupně se pravomoci biskupů rozšiřovaly z městské církve i na okolní obce. Od 5. století zasahovali do voleb biskupů ve vzrůstající míře panovníci a vlivní feudálové, což často přerůstalo v přímé jmenování. Panovníci rovněž předávali biskupům (a také opatům) berlu a prsten (tzv. laická investitura), což bývalo chápáno jako uvedení vazala do držby

léna. Proto vzplál v roce 1076 téměř padesátiletý boj o investituru mezi papežem Řehořem VII. a králem Jindřichem IV., který byl ukončen až roku 1122 Wormským konkordátem ve prospěch církve. Dnes se místo pojmu investitura používá termín intronizace, u kanovníků a farářů pak instalace.

Sídelní (diecézní) biskup (*episcopus ordinarius*) stojí v čele své diecéze (biskupství), kterou spravuje a která je základní jednotkou územní správy římskokatolické církve. Ve své diecézi má plnou moc zákonodárnou, výkonnou i soudní. Odznaky diecézního biskupa jsou prsten, berla, mitra (infule), pektorál, talár fialové barvy a trůn (katedra). Diecézní biskup je povinen vždy každý pátý rok vykonat návštěvu *Ad limina apostolorum* (k apoštolským prahům), zvanou také *Visitatio sacrarum liminum* (popř. *Visitatio ad limina* či *Ad visitanda limina apostolorum*) u Svatého otce, kterému podává zprávu o stavu své diecéze. Přitom jsou biskupové povinni poklonit se hrobům svatých apoštolů (sv. Petra a Pavla). Dříve nebýval pojem „apoštolské prahy“ chápán nejen jako označení pro apoštolské hroby, ale také jako stupně vedoucí k vyvýšenému papežskému trůnu.

Biskupem může papež podle svého uvážení jmenovat každého kandidáta, který vedle mravních a lidských kvalit musí být starší 35 let, musí být již alespoň pět let knězem a mít doktorát nebo licenciát z některého teologického oboru. Ve výjimečných případech však může Svatý otec některé z uvedených podmínek dispenzovat.

Biskupa jmenuje přímo papež. Někde se ještě zachovávají starodávná privilegia ze středověku, podle nichž je biskup volen (zpravidla kapitulou) a papež takovou volbu jen potvrzuje. To se týká 13 německých, tří švýcarských a jedné rakouské diecéze. U nás se v minulosti postupovalo obdobným způsobem, navíc měli panovníci právo biskupy nominovat, a to podle breve papeže Klementa XIII. ze dne 25. 8. 1758, vydaného pro Marii Terezii jako uherské královně a jejím nástupcům. Tato jmenování musel papež potvrdit.

Dnes podle kanonického práva musí každý biskup podat při dovršení 75 let svou rezignaci papeži, avšak ten může v případě potřeby jeho působení v diecézi prodloužit do doby, kdy bude jmenován jeho nástupce. Hlavní roli při výběru nového biskupa hraje apoštolský nuncius. Vedle doporučení biskupů jsou dotazováni i další kněží a laikové. Vše probíhá v režimu utajení a o možnosti stát se biskupem nevědí ani navrhování kandidátů. Římské Dikasterium (do roku 2022 Kongregace) pro biskupy pak provede užší výběr, většinou tři kandidátů s příslušnými životopisy a charakteristikami, které jsou předloženy Svatému otci ke konečnému rozhodnutí bez ohledu na pořadí v návrhu a pak i ke jmenování. Poté co papež rozhodne, pošle Státní sekretariát prostřednictvím nuncia vybranému kandidátovi dotaz, zda nominaci přijímá. Pokud tak učiní, je jeho jmenování oznámeno veřejnosti, pokud odmítne, musí se celý výběrový proces zopakovat. Dříve než se kanonicky ujme svého úřadu, musí jmenovaný kandidát složit vyznání víry a přísahu věrnosti Apoštolskému stolci. Výkon biskupských funkcí je však možný až po biskupské konsekraci.

Zbavit biskupského úřadu je možné podle kanonického práva dvojím způsobem:

1. abdikací biskupa;
2. sesazením po předchozím řízení v *Sacra Romana Rota* (tribunál Svatého stolce).

V obou případech je nutný souhlas papeže. Biskup může být sesazen mj. pro mentální neschopnost, z důvodů mravních, věroučných či politických, popř. pro neoblíbenost u lidu.

Dříve bývali biskupové oslovováni „Vaše biskupská Milosti“, dnes jim náleží titul „Excellence“, popř. „Monsignore“, pokud nejsou kardinály.

Nesídelní biskupové bývají označováni několika způsoby:

1. **Titulární biskup** – obecně označení biskupa bez trvalého sídla, bez vlastní diecéze, který bývá ustanovován jako pomocník některého biskupa, jehož diecéze je buď rozsáhlá, nebo není ze zdravotních důvodů schopen plně svůj úřad vykonávat. Nemá však, na rozdíl od koadjutora, nástupnické právo. Titulárními biskupy jsou také vysocí úředníci a hodnostáři římské kurie, apoštolští administrátoři, internunciové a podobně.
Protože tito biskupové nemají vlastní diecéze, dostávají titul některého v historii zaniklého biskupství, tradičně (*episcopus*) *in partibus infidelium* (tj. v krajích nevěřících), zejména v severní Africe či na Blízkém východě, kde nemohou vykonávat svoji pravomoc ve „svých diecézích“, neboť ty se nacházejí v moci pohanů nebo nekatolíků. Zesnulý pomocný biskup pražské arcidiecéze ThDr. Jaroslav Škarvada však obdržel roku 1982 titulární biskupství litomyšlské, rozvrácené husitskými válkami. Týmž titulem byl v letech 2016–2022 obdařen i pomocný biskup brněnské diecéze Ing. Mgr. Pavel Konzbul, Dr. Instituce titulárních biskupů vznikla ve 13. a 14. století, kdy bylo mnoho biskupů vypuzeno ze Svaté země a nebylo pro ně nových diecézí. Protože jim z původních diecézí zůstal jen titul, stali se titulárními biskupy.
2. **Biskup-koadjutor** – papežem jmenovaný pomocný biskup s právem okamžitého nástupu na místo uprázdněné úmrtím nebo odstoupením diecézního biskupa nebo arcibiskupa. Diecézní biskup (arcibiskup) musí biskupa-koadjutora jmenovat generálním vikářem.
3. **Auxiliární biskup** (*episcopus auxiliaris*) – pomocný biskup buď nově jmenovaný Svatým otcem, nebo již vysvěcený titulární biskup přidělený diecéznímu biskupovi (arcibiskupovi) na pomoc zejména při správě rozsáhlé diecéze. Pak se stává generálním nebo biskupským vikářem.
4. **Pomocný biskup** – český ekvivalent auxiliárního biskupa.
5. **Světící biskup** – nevýstížný český ekvivalent pro pomocného biskupa, protože nemá ve své působnosti pouze svěcení kněží, kostelů, kaplí, oltářů, zvonů či biřmování a podobně. Jako zástupce diecézního biskupa pro speciální biskupské sakrální funkce plní postavení biskupského vikáře – *vicarius (generalis) in pontificalibus* (tj. náměstek, zástupce pro biskupské úkony).
6. **Emeritní biskup** (*episcopus emeritus*) – sídelní nebo pomocný biskup, který se vzdal řízení své diecéze či úřadu buď pro nemoc, nebo pro vysoký věk stanovený Kodexem kanonického práva. K odstoupení z funkce je nutný souhlas Svatého otce. Užívá pak i nadále titul své dosavadní diecéze (arcidiecéze).
7. **Nominální (jmenovaný) biskup** (*episcopus nominatus*) – titulární biskup jmenovaný panovníkem na základě výjimečného privilegia, kterého se dostalo císařům z habsburské (pak i habsbursko-lotrinské) dynastie, a to nejen v Uhersku, kde tak králové činili z titulu Apoštolského Veličenstva. Aby se stali kanonicky platnými biskupy, museli být potvrzeni Svatým otcem a s jeho souhlasem přijmout biskupskou konsekraci.
8. **Chórový biskup** – dříve biskup určitého území mimo město sídelního biskupa, rovněž dnes již neužívané označení pro pomocníka biskupa sídelního.
9. **Regionální biskup** – misijní biskup, tj. biskup na misijním území, bez stálého sídla (až do 10. století).

V souvislosti s působením biskupů se často objevuje termín sufragán (*suffraganeus*), jímž byl původně každý duchovní, který měl hlasovací právo (*suffragium*) na nějakém církevním shromáždění. Později byli takto označováni všichni diecézní biskupové, kteří byli podřízeni arcibiskupovi-metropolitovi jako představenému církevní provincie. Dnes jsou však podle

kanonického práva všechna biskupství závislá výlučně na Svatém stolci, takže lze tímto termínem označit jen pomocné (titulární, svěťící) biskupy.

Sídelní (diecézní) biskup nepodléhající metropolitovi bývá také označován jako *episcopus exemptus*.

Apoštolský administrátor

1. Titul papežem jmenovaného církevního hierarchy, který je pověřen řídit apoštolskou administrativu až do zřízení diecéze, kterou nebylo možné pro zvláštní a mimořádně obtížné podmínky dosud zřídit (například rozdělením při změnách hranic). Apoštolský administrátor bývá zpravidla biskupem, a pokud není, je mu pravomocemi roven.
2. Papežem jmenovaný prozatímní a mimořádný ordinář (správce) diecéze nebo jiné dílčí církve v zemi, kde není náboženská svoboda, resp. kde je bráněno státem řádnému obsazení arcibiskupského nebo biskupského stolce. Tak byl apoštolským administrátorem pražské arcidiecéze v letech 1965–1978 ThDr. František Tomášek, titulární biskup butský.

Exarcha

Titul biskupa řeckokatolické církve, který stojí v čele organizačně a právně církevního území, kde ještě není administrativně vytvořen dostatečný počet farností a kde proto ještě nelze zřídit eparchii (diecézi). Exarcha má však všechna práva a pravomoci diecézního biskupa, byť má jen důstojenství titulárního biskupa.

Arcibiskup

(lat. *archiepiscopus*) – označení vzniklé z řec. *arché episcopos*, což znamená doslova první biskup.

1. Titul hierarchy stojícího v čele církevní provincie (arcidiecéze). Arcibiskup má i titul metropolity, protože sídlí v metropoli, tj. hlavním městě církevní provincie, které nemusí být totožné s hlavním městem daného státu. Někteří arcibiskupové mají navíc ještě titul primase, jímž se vyjadřuje jejich vedoucí postavení (primát) v zemi, v níž je co do důležitosti prvním mezi ostatními arcibiskupy a biskupy. U nás získal titul primase českého pro sebe i pro své nástupce pražský arcibiskup Arnošt Vojtěch kardinál Harrach, a to roku 1627 z vůle císaře Ferdinanda II. a papeže Urbana VIII. Insignie arcibiskupů se shodují s odznaky biskupskými, mají však navíc pallium, které představuje viditelné znamení plné pontifikální moci arcibiskupů-metropolitů a symbolizuje Dobrého pastýře nesoucím na svých plecích zbloudilou ovečku stejně jako pouto metropolity se Stolicí sv. Petra.

Arcibiskup má rovněž právo na oslovení Excellence, pokud není kardinálem.

Pokud se uvolní arcibiskupský stolec úmrtím metropolity, jeho přeložením na nové působišťe či rezignací (popřípadě zbavením úřadu), je následně jeho arcidiecéze spravována administrátorem. Dříve tuto funkci zastávali kapitulní vikáři, dnes je však administrátor diecéze volen konzistory (sborem konzultorů) do osmi dnů od uprázdnění stolce a úřaduje až do nástupu nového arcibiskupa. Administrátor musí být starší 35 let a je volen nadpoloviční většinou přítomných konzultantů. Má stejné povinnosti jako arcibiskup, ale pravomoci má omezené, neboť v době uvolnění biskupského úřadu se neprovádějí zásadní, resp. žádné personální nebo organizační změny.

2. **Titulární arcibiskup** – čestný titul vysokého církevního hodnostáře, který nestojí v čele církevní provincie, není metropolitou. Titulárními arcibiskupy jsou jmenováni apoštolští nunciové, zpravidla i pronunciové a často tento titul získávají někteří biskupové jako osobní vyznamenání (u nás např. emeritovaný královéhradecký biskup Karel Otčenášek).

Patriarcha

(z řec. *patrias archón*, tj. hlava rodiny) – původně biblický titul praotců lidstva, později označení duchovních vůdců židovského národa v rozptýlení (diaspoře). V církvi měli tento titul pouze vybraní nejvyšší představitelé církevní hierarchie, původně jen biskupové v Římě, Antiochii a Alexandrii. V minulosti byly udělovány patriarcháty i jako titulární. Později se dostalo titulu patriarchy i dalším významným biskupům, zejména na Blízkém východě a v Asii. V Evropě si udržel patriarchát jen Řím. Patriarchy byli či jsou biskupové v Aquileji (do roku 1751), v Gradu (8. 10. 1451 byl titul přenesen do Benátek) a v Lisabonu (od 7. 11. 1716), avšak tyto tituly jsou jen čestné, bez příslušných pravomocí.

Kardinál

(z lat. *cardinalis*, hlavní, resp. z lat. *cardo* – roh, tj. roh oltáře, kde kardinál stojí při papežské mši, nebo dveřní stěže, který je sice upevněn, a přitom se při řízení církve pohybuje) – titul nejvyšších a nejvýznamnějších duchovních hodnostářů v katolické církvi po papeži, jimž náleží právo z vlastních řad volit nového pontifika. Toto označení vyhradil papež Pius V. roku 1567 výlučně členům papežského presbyteria, ač první zmínky jsou již z 10. století.

Jako *cardinalis* byl označován původně duchovní, který byl v trvalém vztahu k některému kostelu (*clericus incardinatus*). Podobně byl takto označován i duchovní příslušný k některému hlavnímu, zejména biskupskému kostelu (tzv. církevní *cardo*). Od raného středověku bylo takto nazýváno 25 kněží (*presbyteri cardinales*), spravujících stejný počet římských kostelů, jež podléhaly bezprostředně papeži jako biskupu římskému. Z nařízení papeže Simplicia (468–483) bylo vždy sedm takových kněží přiděleno pro potřeby důstojného slavení liturgie k bazilikám sv. Petra, sv. Pavla, sv. Vavřince a Panny Marie Sněžné, čímž stoupl jejich počet na 28. Pro potřeby papežských bohoslužeb bylo pak přibráno sedm jáhnů (*diaconi regionarii*), kteří měli ještě za povinnost dohlížet na církevní charitativní péči v sedmi římských obvodech. Později byli označováni jako *diaconi cardinales* a jejich počet stoupl na 18. K nejdůležitějším bohoslužbám při slavnostních příležitostech, jakož i k nejruznějším poradám byli do Lateránu povoláváni i sousední biskupové (*episcopi cardinales*). Od 8. století se jejich počet ustálil na sedmi, od 12. století pak na šesti: Ostia (a Velletri), Porto (Santa Rufina nebo Silva Candida), Albano, Sabina, Tusculum (Frascati) a Praeneste (Palestrina).

Od pontifikátu Mikuláše II. (1059–1061) se stal tento sbor rozhodujícím činitelem při volbě papeže. Lateránská synoda v dubnu 1059 ustanovila, že napříště se o vhodném kandidátovi nejprve poradí kardinálové-biskupové, kteří následně přizvou kardinály-kněze a své společné rozhodnutí si dají potvrdit od ostatních duchovních a od římského lidu. Toto nařízení bylo namířeno proti laické, zejména císařské investituře papeže, byť někdy vedlo ke schizmatům. Proto došlo za pontifikátu Alexandra III. (1159–1181) v roce 1179 k úpravě tohoto předpisu, a to tak, že v budoucnu bude nutné pro právoplatnou volbu získat nejméně dvoutřetinovou většinu v celém kardinálském sboru.

Kardinálové mají přednost před všemi ostatními církevními hodnostáři, a to i když v minulosti neměli biskupské svěcení (kardinálem mohl být kterýkoliv klerik nebo řeholník s nižším nebo vyšším svěcením). Jsou volně jmenováni papežem z celého světa. Dnes však kandidát musí mít alespoň kněžské svěcení a má vynikat učeností, zbožností a znalostí církevní agendy. Pak musí ihned přijmout biskupské svěcení, pokud již není biskupem. Výjimečně Svatý otec od této povinnosti dispenzuje, jako v případě prof. ThDr. Tomáše Špidlíka SJ jmenovaného kardinálem při konzistoři dne 21. října 2003 papežem Janem Pavlem II.

Jmenování kardinálů se nazývá kreace (*creatio*). Dříve se užívalo zvláště bohatého ceremoniálu, spojeného s odevzdáním kardinálského klobouku. Dnes jsou noví kardinálové jmenováni papežem po zasedání tajné konzistoře, zpravidla v pondělí. Kreovaný kardinál tím nabývá právo volit papeže a je oprávněn užívat všech ostatních kardinálských výsad. Kardinálové-kněží a kardinálové-jáhny dostávají přidělený titulární kostel či diakonát s příslušným kostelem v jurisdikci římské diecéze, který vyjadřuje jejich vztah k papeži jako římskému biskupu. V tomto kostele může pak kardinál během svého pobytu v Římě sloužit mše, může tam pomáhat radou či patronátem, nikoli však zasahovat do správy chrámu. Titulární kostel může být u konkrétních kardinálů i změněn. Kardinálové-biskupové užívají titul své přidělené suburbikální diecéze v okolí Říma. Jedinými kardinály, jimž není přidělen ani titulární kostel, ani titul předměstské diecéze, jsou patriarchové východních katolických církví, u nichž jsou jejich patriarcháty považovány za tituly v nejvyšší kategorii kardinálského sboru, tedy jako u kardinálů-biskupů. K 16. 1. 2024 bylo v Římě 246 titulárních kostelů, z toho 175 určených pro kardinály-kněze, 71 pro kardinály-jáhny a sedm suburbikálních diecézí, přičemž 58 chrámů je označováno za baziliky.

Zvláštním způsobem je jmenování *in petto* (*in pectore*), při němž papež jméno kardinála veřejně neuvede, takže sice nenabývá kardinálských práv, ale zachovává se mu pořadí v poměru ke kardinálům zatím jmenovaným. Jde o mimořádné případy (zvláště politické), kdy si Svátý otec ponechá jméno v tajnosti (*in petto*, tj. v nitru), ale pokud o tom do své smrti neuvědomí konzistoř, není toto jmenování platné, resp. *in pectore* (*reservatio in pectore*, tj. vyhrazení v srdci). Takto bylo drženo v tajnosti roku 1969 i jmenování litoměřického biskupa Štěpána Trochty, k jehož zveřejnění došlo až 5. 3. 1973, a po něm i nominace biskupa Františka Tomáška *in pectore* dne 24. 5. 1976 (zveřejněno dne 27. 6. 1977).

Kardinálové mají povinnost sídlit v Římě s výjimkou těch, kteří jsou sídelními (arci)biskupy a mají tedy povinnost sídlit ve své diecézi. Kdykoliv však přijedou do Říma, musejí se představit papeži a nesmějí město opustit bez jeho svolení. Podle toho se také kardinálové dělí na kardinály kuriální a extrakuriální. Kuriální kardinálové pracují v římských dikasteriích a jsou zpravidla titulárními biskupy nebo arcibiskupy. Někteří pak předsedají v rámci kurie určitému Dikasteriu ve funkci prefekta.

Kardinálové jsou automaticky státními občany Vatikánu (Městského státu Vatikán). V diplomatickém protokolu na mezinárodním fóru mají postavení prince-následníka, viceprezidenta či jiné druhé osoby ve státě. Extrakuriální kardinálové si ještě ponechávají své původní občanství, takže mají občanství dvojí.

Titul kardinála se zásadně klade mezi křestní jméno a příjmení. Tato praxe vznikla již v 11. století, kdy začal vznikat kardinálský sbor a kdy nebyla příjmení běžná, takže se titul kardinála kladl za křestní jméno. Kardinál má právo na oslovení *Eminence*. Mezi sebou si, jako bratři v Kristu, tykají.

První historicky doložený kardinál, který vstoupil na českou půdu s purpurovým kloboukem, byl roku 1251 kardinál-legát (*Hugonis, tituli S. Sabine presbyteri cardinalis*, tj. Hugo, kardinál-kněz titulem u sv. Sabiny), který dovezl do pražského kláštera Na Františku abatysi sv. Anežce České dary papeže Inocence IV. (ostatky svatých, zejména ostatky sv. Mikuláše, biskupa a dobrodince chudých).

Purpurovou barvu klobouků i oděvů kardinálů stanovil roku 1245 papež Inocenc IV. jako znamení, že mají hájit práva církve až do prolití krve (*usque ad sanguinis effusionem*). Dříve byl novým kardinálům purpurový klobouk papežem skutečně předáván, ale po II. vatikánském koncilu se předávají již jen biret a prsten. Po úmrtí papeže volí kardinálové nového

pontifika v konkláve. Počet kardinálů-volitelů stanovil papež Pavel VI. v roce 1970 na 120, přičemž žádný z nich nesmí v den zahájení konkláve přesáhnout věk 80 let. Naším prvním kardinálem v dějinách byl Jan Očko z Vlašimi, arcibiskup pražský v letech 1364–1379, který byl jmenován kardinálem v roce 1378.

Poznámka

V popisech (blasonech) znaků je používána odborná heraldická terminologie a uzuální postupy, např. při označování pravé a levé strany, které je nutné brát z hlediska držitele štítu, nikoliv z hlediska jeho pozorovatele.

Přehled použitých zkratk

C.Ss.R. (Congregatio Sanctissimi Redemptoris) – Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele, redemptoristé
 J.Can.Dr. (Juris /Iuris/ Canonici Doctor) – doktor kanonického práva
 J.Can.Lic. (Juris /Iuris/ Canonici Licentiat) – licenciát kanonického práva, nižší akademický titul než doktorát, vyšší než magistr
 JUDr. (Juris Utriusque Doctor) – doktor obojího práva
 O.A.M.D.G. (Omnes ad Maiorem Dei gloriam) – vše pro větší slávu Boží
 O.Cist. (Ordo Cisterciensis, Ordo Cisterciensium) – řád cisterciáků, cisterciáci
 O.Cr. (Ordo Crucigerorum) – řád křižovníků s červenou hvězdou
 O.F.M.Cap. (Ordo Fratrum Minorum Capucinatorum) – řád menších bratří kapucínů, kapucíni
 O.Melit. (Ordo Melitensium) – řád maltézských rytířů
 O.P. (Ordo Praedicatorum) – řád kazatelů, dominikáni
 O.Praem. (Ordo Praemonstratensis) – řád premonstrátů, premonstráti
 O.S.B. (Ordo Sancti Benedicti) – řád sv. Benedikta, benediktini
 O.S.L.J. (Ordo Sancti Lazari in Jerusalem) – řád sv. Lazara
 O.Teut. /O.T./ (Ordo Teutonicus, Ordo Teutonicum) – řád německých rytířů
 PaedDr.h.c. (Paedagogiae Doctor honoris causa) – čestný doktorát pedagogiky
 PhDr. (Philosophiae Doctor) – doktor filozofie
 S.D.B. (Societas Don Bosco) – Společnost Dona Bosca, salesiáni
 SJ /SI/ (Societas Jesu/Iesu) – jezuitský řád, jezuité (Tovaryšstvo Ježíšovo)
 ThLic. (Theologiae Licentiat) – licenciát teologie, akademický titul nižší než doktorát, vyšší než magistr
 ThDr.h.c. (Theologiae Doctor honoris causa) – čestný doktorát teologie
 T.J. Tovaryšstvo Ježíšovo

Encyklopedická část

Albík z Uničova, Zikmund (Albicus de Uniczow, Sigismundus)

6. arcibiskup pražský (1412–1413)
titulární arcibiskup cesarejský (1413–1426)

Narozen roku 1358 nebo 1360 v Uničově na Moravě v německé rodině. Své původní jméno Weiss si později zlatinizoval. Studoval v Praze „artes liberales“ a postupně získal bakalariát (1382), licenciát (9. 2. 1385) a titul mistra svobodných umění (1385). V letech 1386–1387, 1389, 1394 a 1404 působil na pražské univerzitě jako examinátor na artistické fakultě, kde také přednášel. V roce 1387 se zapsal v Praze na studia práv a v roce 1389 získal titul bakaláře dekretů. Pak se věnoval i studiu lékařství, které ukončil roku 1399 doktorátem medicíny. Již předtím, patrně roku 1396, se také stal osobním lékařem krále Václava IV., který ho někdy kolem roku 1400 povýšil do šlechtického stavu. Text nobilitační listiny je znám pouze z opisu, kde však popis erbů chybí (Národní knihovna Praha: Ms VI A 7 fol. 125). Po dalších studiích, kdy získal licenciát dekretů, byl v roce 1404 jmenován nejvyšším dvorským lékařem. Stal se jednou z největších kapacit své doby a odborníkem na vnitřní lékařství. Kladl důraz na hygienu a úpravu diety, o čemž svědčí i nejznámější z jeho lékařských pojednání *Regimen pro conservatione sanitatis* (Pravidlo pro zachování zdraví). Touto prací předešel vývoj medicíny o několik staletí. Další jeho skvělou prací je spis *Tractatus de regimine hominis* (Pojednání o životosprávě člověka). Když se mu roku 1398 podařilo svým uměním a péčí uzdravit Václava IV. z těžké nemoci, kdy panovníkovo ochrnutí pominulo a král mohl opět chodit a jezdit na koni, byl zahrnut mnoha milostmi. O léčení a uzdravení Václava IV. po záchvatu dny napsal zprávu nazvanou *Vetularium*. Ani pak neustal ve studiu a nejspíše roku 1404 získal v italské Padově titul doktora dekretů.

Zikmund Albík byl ženat a byl otcem dvou dcer (Markéty a Kateřiny). Když nejspíše v roce 1411 ovdověl, oddal se studiu bohosloví, přičemž přijal nižší svěcení. Po smrti Zbyňka Zajíce z Hasenburgu byl díky vlivu Václava IV. zvolen 29. 10. 1411 kapitulou za jeho nástupce na arcibiskupském stolci a 25. 1. 1412 byl papežem Janem XXIII. potvrzen. Teprve poté přijal kněžské a pak i biskupské svěcení. Do svého úřadu byl uveden až někdy v červnu 1412. Pallium mu však bylo přivezeno do Prahy prostřednictvím olomouckého biskupa Konráda z Vechty, litomyšlského biskupa Jana Železného a nuncia Jakuba de Donke.

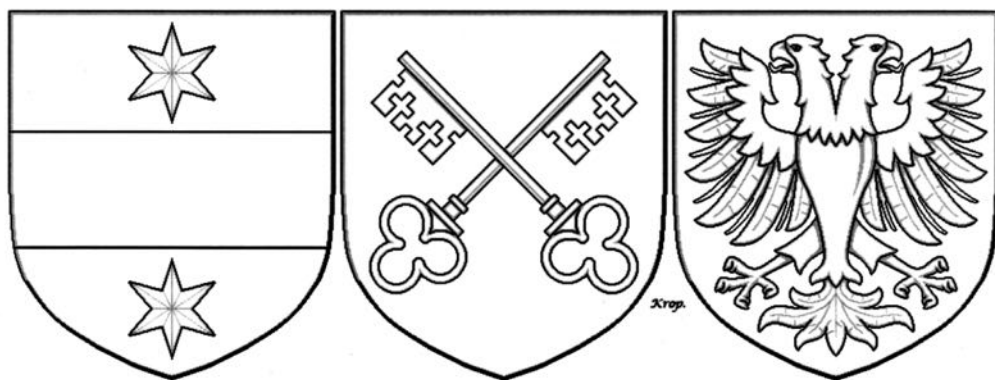
Jako arcibiskup byl pod silným vlivem královského dvora, což se projevilo hlavně tím, že nepodnikl vůbec nic proti Husovi a jeho stoupencům v domněni, že tím přispěje k zachování klidu v zemi. Když v listopadu 1412 ztížil papež Jan XXIII. klatbu na M. Jana Husa a vyhlásil nad Prahou interdikt, Zikmund Albík seznal, že se k arcibiskupskému úřadu nehodí a rezignoval. Učinil tak zvláštním způsobem, a to smlouvou ze září 1412, kterou bez souhlasu papeže předal arcibiskupský stolec olomouckému biskupovi Konrádu z Vechty. Janu XXIII. pak nezbylo než 10. 2. 1413 dodatečně tuto smlouvu potvrdit. Dne 12. 2. téhož roku pak papež jmenoval Albíka titulárním arcibiskupem v palestinské Cesareji (*Cesarea in Palestina, Caesarea, Caesariensis in Palestina*).

Ještě v roce 1412 se stal Albík kancléřem pražské univerzity, 3. 2. 1416 provizorem vyšehradského probošství a 17. 7. 1416 i vyšehradským proboštem, a tím rovněž i kancléřem

Českého království (1412–1427). Tehdy se však již jednalo jen o čestnou funkci, a tak se Albík i nadále plně věnoval lékařské vědě a přednášel na lékařské fakultě. Po smrti Václava IV. (†16. 8. 1419) musel na počátku husitských bouří z Prahy uprchnout. Někjaký čas se zdržoval v Olomouci a v Brně, ale poté se uchýlil k trvalému pobytu do Vratislavi, odkud byl roku 1425 povolán králem Zikmundem do Budína jako jeho osobní lékař. Zemřel nejspíše dne 23. 7. 1427 při polním tažení někde v Uhrách. Ani místo jeho pohřbení není známé. Ve své závěti, sepsané 23. 2. 1425 ve Vratislavi, odkázal vyšehradské kapitule tvrz v Chřenicích, z jejíhož prodeje se měla financovat novostavba kolegiátního kostela. Dále kapitule odkázal i značnou hotovost stejně jako celou svou knihovnu, která však byla částečně rozchvácena za husitských válek. Proto na vyhledávání ztracených knih věnoval 50 uherských zlatých.

Ještě za svého pobytu v Praze si dal zřídit krásný náhrobek v kapli sv. Kosmy a Damiána, kterou dal vystavět svým nákladem ve farním kostele Matky Boží Na Louži, přibližně v dnešní Platnéřské ulici na Starém Městě pražském. Tento náhrobek byl však zničen chátrou den po skonu krále Václava IV., kdy byly v Praze drancovány kostely a kláštery.

Zikmund Albík svým encyklopedickým vzděláním a humanistickým myšlením předešel svou dobu a byl bezesporu nejproslulejším lékařem středověkých Čech. Zanechal po sobě rozsáhlé dílo několika desítek spisů, jimiž se zapsal do dějin jako vědec v oborech matematiky, práva, filozofie a zejména pak lékařství.

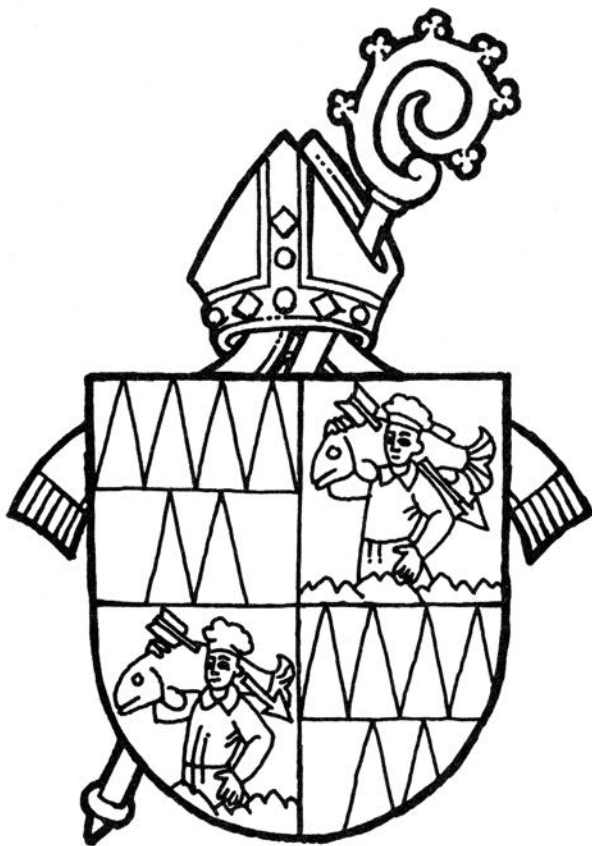
Znak: Doložen na poprsích apoštolů sv. Petra a Pavla, nalezených roku 1886 arcibiskupem Schönbornem v sakristii soukromé kaple arcibiskupského paláce. Albíka jako donátora určují, vedle nápisu, i tři ryté znaky. První z nich nese břevno provázené z obou stran hvězdou (Albíkův osobní znak – nejspíše zlaté figury na modrém štítě). Ve druhém štítě jsou dva zkřížené klíče (znak proboštů vyšehradských – zlaté klíče v červeném poli). Figurou třetího znaku je orel (zřejmě černý ve zlatém poli), snad jako vyjádření postavení dvorního lékaře, byť již Václav IV. římským králem nebyl.

(Užití znaku jako titulárního arcibiskupa cesarejského není nikde doloženo.)

Albín z Helfenburgu, Tomáš

41. biskup olomoucký (1574–1575)

Pocházel z drobného jihočeského šlechtického rodu. Jeho otec, Václav Albín z Helfenburgu (†1577), rada Viléma z Rožmberka, byl roku 1553 přijat se svými syny Tomášem a Janem do rytířského stavu Království českého. Tomáš studoval tři roky v Pise, pak v Bologni a získal doktorát obojího práva (1567). I on vstoupil do rožmberských služeb a často doprovázel pana Viléma na cestách. Oženil se, avšak po smrti své manželky, s níž měl dcery Magdalenu a Žofii (abatýše u sv. Jiří na Hradě pražském) a syny Václava (probošt staroboleslavský a děkan vyšehradský), Albína ml., Kryštofa, Jana ml. a Abrahama, se oddal duchovnímu stavu. Dne 27. 5. 1567 byl jmenován přímo papežem Piem V. olomouckým kanovníkem. O rok později se stal

Znak: Čtvrcený štít. V prvním a čtvrtém červeném poli šest (4+2) stříbrných kuželů. Ve druhém a třetím modrém poli vyrůstá z šedé skály muž v červeném kabátcí a bílé sukničce, s červeným biretem na hlavě. Levou ruku má založenou v bok a na pravém rameni nese rybu přirozené barvy prostřelenou zlatým šípem. Nad štítem mitra provázená vlevo zlatou berlou.

kanovníkem metropolitní kapituly u sv. Víta a oficiálem pražského arcibiskupa Antonína Bruse z Mohelnice. Byl také děkanem kolegiální kapituly na hradě Karlštejn (1569).

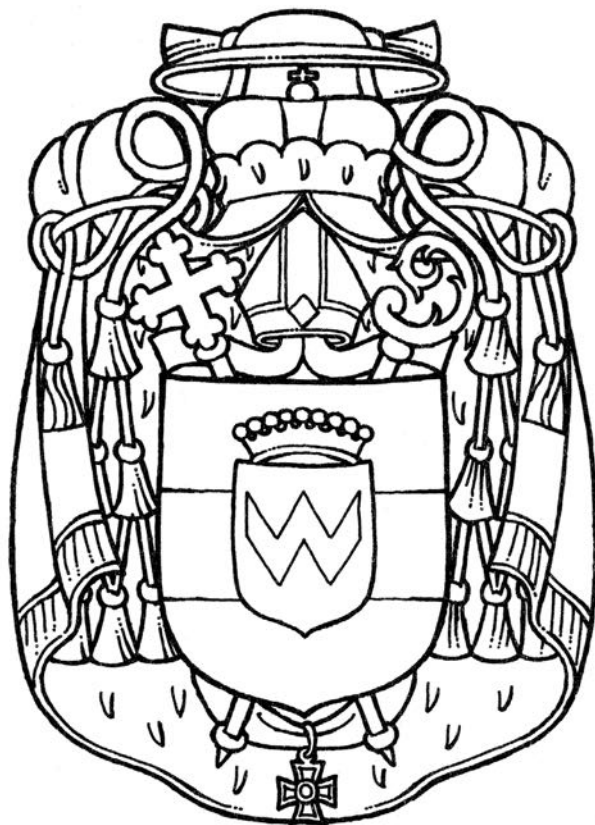
Olomouckým biskupem byl zvolen v kapitule dne 8. 3. 1574 a potvrzen papežem Řehořem XIII. dne 8. 10. 1574, k intronizaci na olomoucký biskupský stolec však došlo až v únoru roku 1575. Již čtyři týdny po nastolení, dne 10. 3. 1575, biskup Tomáš zemřel. Podlehl travičství děkana olomoucké kapituly Jana Philopona Dambrovského, který tak toužil po olomouckém biskupském stolci, že stačil, ještě než se jeho počínání prozradilo, otrávit tři nebo dokonce čtyři po sobě následující biskupy. Tento „biskupůtravec“, jak se tehdy říkalo, byl pak roku 1586 sesazen a biskupem Stanislavem Pavlovským uvězněn na hradě Hukvaldy. Hrob biskupa Tomáše byl zakryt deskou s nápisem „Anno 1575 decima die Martii obiit reverendus in Christo Pater D.D., Thomas Albinus episcopus Olomucensis, hic sepultus, cuius anima Deo vivat...“ I ve svém krátkém episkopátu uznával své sufragánní postavení vzhledem k pražskému metropolitovi. Byl pohřben v olomoucké katedrále sv. Václava.

Ankwicz ze Skarbek-Poslawice, Ondřej Alois, hrabě

arcibiskup lvovský (1814–1833)

25. arcibiskup pražský (1833–1838)

Narozen v Krakově dne 23. 6. 1775 v zámožné polské šlechtické rodině, která byla dne 5. 12. 1778 povýšena do hraběcího stavu v Království haličském. Nejprve studoval ve Varšavě. Po potlačení polského povstání upadl spolu se svým otcem Ondřejem Josefem, který byl obviněn ze špionáže ve prospěch Ruska, do zajetí a byl svědkem otcovy popravy dne 9. 5. 1794. Jeho výchovy a vzdělání se ve Vídni ujal biskup Zikmund hrabě z Hohenwarthu, který mu dne 18. 9. 1799 udělil v St. Pöltenu nižší svěcení. Později se vrátil do vlasti, kde v Krakově studoval práva a teologii. V roce 1810 přijal kněžské svěcení, stal se nesídelním olomouckým kanovníkem a získal titul doktora teologie ve Vídni, kde pak kaplanoval u sv. Štěpána, a to až do roku 1813. Dne 20. 4. 1813 ho olomoucký arcibiskup Trauttmansdorff pověřil vedením tamějšího teolo-

Znak: Do černého štítu se zlatým břevnem pod hraběcí korunou vložen rodový erb Abdank (v červeném poli třikrát lomené zkrácené břevno). Nad štítem mitra provázená vpravo zlatým procesním křížem a vlevo dovnitř obrácenou berlou. U paty štítu Leopoldův řád. Vše vloženo na knížeckí plášť a převýšen zeleným arcibiskupským kloboukem.

gického studia, avšak záhy poté ho jmenoval Lvovský arcibiskup Kajetán Kicki svým generálním vikářem a dne 19. 9. 1814 se stal na základě nominace císaře Františka I. jeho nástupcem. Tehdy také přijal biskupské svěcení. Úspěšně zorganizoval administrativu arcidiecéze a podporoval zakládání škol. Na sídelní kanonikát v Olomouci (1. 1. 1814 – 1. 9. 1815) rezignoval a ponechal si jen kanonikát nesídelní.

Po smrti pražského arcibiskupa Kolowrata byl jmenován císařem Františkem I. dne 31. 5. 1833 jeho nástupcem, což papež Řehoř XVI. dne 30. 9. 1833 potvrdil. K slavnostní intronizaci nového metropolitě došlo v katedrále sv. Víta v Praze 16. 2. 1834.

Jako arcipastýř byl velice svědomitý a totéž vyžadoval i od kléru. Dne 8. 11. 1834 vyhlásil papežské breve proti spisům francouzského myslitele de la Mennaise (de Lamennais). V roce 1835 došlo v Praze díky štědrosti českobudějovického diecézního kněze Antonína Hanikýře k založení „Dědictví sv. Jana Nepomuckého“ k vydávání a šíření hodnotných českých knih zvláště náboženského obsahu, jež trvalo až do druhé světové války.

Dne 7. 9. 1836 korunoval v Praze v katedrále sv. Víta císaře Ferdinanda I. na českého krále (Ferdinand V., později zvaný Dobrotivý) a dne 12. 9. téhož roku i jeho choť Marii Annu. Šlo o poslední českou královskou korunovaci, při níž byl podle starodávného privilegia oděn do kardinálského purpuru, ač kardinálem nebyl.

Za jeho episkopátu byli do Čech uvedeni redemptoristé, kteří si zřídili kolej u sv. Kajetána na Malé Straně v Praze (1836). V roce 1837 přivítal v Praze řeholnice Kongregace sv. Karla Bormejského, jimž svěřil tehdy nově založený ústav pro nevidomé. Šlo o čtyři dívky z Českých Budějovic, které vstoupily do noviciátu v Nancy, odkud se vrátily roku 1837 do vlasti a v Praze si zřídily svůj mateřinec v ústavu slepců Na Brusce.

Kníže-arcibiskup Ankwicz byl mimo jiná důstojenství také nositelem velkokříže Leopoldova řádu. Zemřel na mrtvici dne 26. 3. 1838 ve věku 63 let. Dne 3. 4. téhož roku byl pohřben v katedrále sv. Víta ve staré arcibiskupské (Pernštejnské) kapli.

Arco, Josef Adam, hrabě

pomocný biskup pasovský (1764–1776)

13. biskup královéhradecký (1776–1780)

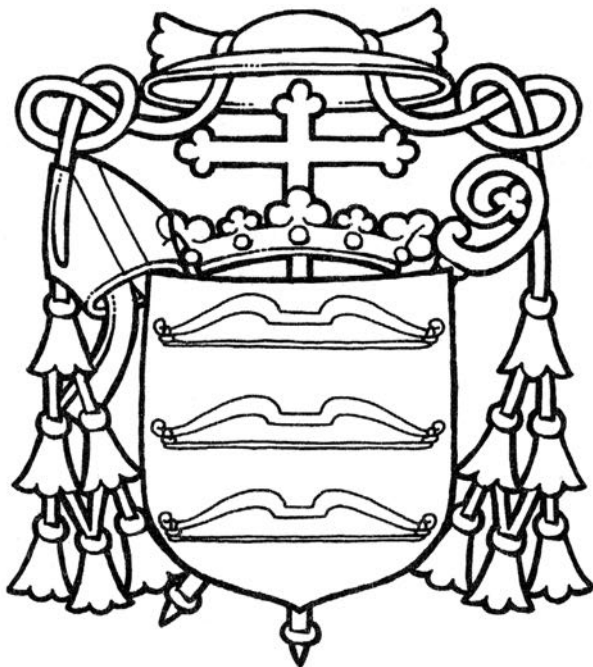
biskup sekovský (1780–1802)

Narozen v Salzburgu dne 27. 1. 1733 v rodině jihotyrolského původu, která byla Zikmundem Lucemburským dne 4. 9. 1413 povýšena do říšského hraběcího stavu. Byl druhorozeným synem Jiřího hraběte Arca a jeho druhé choti Marie Josefy z Hardeggu. Záhy po dokončení teologických studií v Salzburgu a na římském Collegiu Germanicu Hungaricu (1749–1753), kde získal doktoráty z filozofie a teologie, a po vysvěcení na kněze (1755) se Josef Adam Arco stal roku 1757 pasovským kanovníkem. V roce 1764 byl jmenován titulárním biskupem hiponským (*Hippo, Ippona, Hipponensis*) s určením pro pasovskou diecézi. Téhož roku přijal biskupské svěcení a jako sufragán knížete-biskupa pasovského se stal pasovským oficiálem ve Vídni a farářem v Tulně.

Dne 17. 5. 1776 byl Marií Terezií jmenován biskupem v Hradci Králové, což dne 10. 7. téhož roku potvrdil papež Pius VI. K slavnostní intronizaci v katedrále sv. Ducha došlo 25. 8. 1776. Již jako biskup dosáhl dne 30. 8. 1776 salzburského kanonikátu. V roce 1777 dal zvýšit hlavní průčelí biskupské rezidence v Hradci Králové o jedno patro. Jeho působení v diecézi bylo silně ovlivněno josefinismem. Ve své rezidenci opakovaně hostil císaře Josefa II. během

Znak: Ve zlatém štítu tři modré luky se stříbrnými třetivami nad sebou. Nad štítem zlatá koruna prostoupená zlatým procesním křížem, který je vpravo provázen mitrou a vlevo zlatou dovnitř obrácenou berlou. Vše převýšeno zeleným biskupským kloboukem.

(Užívání tohoto znaku však není pro královéhradecký episkopát spolehlivě doloženo.)

jeho pobytů ve východních Čechách. Minoritům posvětil základní kámen ke stavbě kláštera v Kuklenách. Česky se nenaučil, dne 20. 6. 1778 odjel do Salzburgu a do Hradce Králové se již nikdy nevrátil. O dva roky později, dne 1. 1. 1780, byl jmenován biskupem sekovským (Seckau) a tato translace byla potvrzena Svatým stolcem 6. 4. 1780. Biskup Arco zemřel v Seckau dne 3. 6. 1802.